

»Fantasie«, 1902. god. Studija pročelja
»Fantasie«, 1902. Study of a facade

Jasna Galjer

Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

**Aladar Baranyai:
arhitektura i dizajn**Izvorni znanstveni rad – Original scientific paper
predan 24. 9. 1997.*Sažetak*

U prostorno-vremenskom sustavu moderne hrvatske arhitekture malo je liknosti i djela koji se svojim značenjem mogu mjeriti s pojavom Aladara Baranyaija. Njegov opus, ostvaren u prvih tridesetak godina dvadesetog stoljeća, obilježen je upravo fanatičnim vjerovanjem u artističku prirodu arhitekture, kojoj je posvetio cijeli svoj život.

Tipično za generaciju koja se formirala u duhovnoj klimi moderne, Baranyaijev je odnos podjednako ambivalentan prema prošlom kao i prema ovom stoljeću. Povijest je za njega uvijek bila mnogo više od ropotarnice potrošenih obrazaca: odbacivši historicizam kao oponašanje prošlih stilova, u njoj je nalazio nepresušan izvor inspiracije za sintezu tradicionalnoga i modernoga, koja je konstanta i jedan od najvećih izazova njegova opusa, koji je paradigmatički primjer cjelovitog kreativnog izraza ostvarenog u stilu secesije i Art Déco.

To na najbolji način očituje i Baranyaijeva plodna suradnja s umjetnicima, od Ivana Tišova, Roberta Auera i Tomislava Krizmana za koje je značajki projektirao radne i stambene prostore njihovih atelijera i vila, do Ivana Meštrovića, Marijana Trepšea, Milivoja Uzelca te niza drugih.

Nije stoga nimalo slučajno što je Baranyai u okviru sjajne selekcije hrvatske arhitekture na Pariškoj izložbi 1925. godine uz Viktora Kovačića najzastupljeniji autor.

Opus Aladara Baranyaija u cjelini pokazuje da se osim u ulozi arhitekta jednako uspješno dokazao i kao dizajner, pružajući savršeni primjer gotovo dostignutog savršenstva Gesamtkunstwerka. Baranyai je otjelovljenju tog ideala težio bar koliko i njegovi slavni suvremenici: Wagner u muzičko-scenskim, Schnitzler i Hoffmann u arhitekturi. Ta fascinacija ljepotom grandioznog projekta secesije, koji, doduše, nije promijenio svijet oko sebe, ali je zato od svih stilova najviše zaslužan za njegovu novu, modernu ljepotu, osnova je Baranyaijeva djela u svim njegovim segmentima. Stoga, najmanje što iz današnje perspektive odmak od gotovo stotinu godina koliko nas od njega dijeli možemo učiniti, jest da napokon odredimo pravo mjesto Aladara Baranyaija u povijesti moderne hrvatske arhitekture: na početku.

U povijesti moderne hrvatske arhitekture malo je liknosti i djela koji se svojim značenjem mogu mjeriti s pojavom Aladara Baranyaija. Njegov opus, ostvaren u prvih tridesetak godina dvadesetog stoljeća, obilježen je upravo fanatičnim vjerovanjem u artističku prirodu arhitekture, kojoj je posvetio cijeli svoj život.

Tipično za generaciju koja se formirala u duhovnoj klimi moderne, Baranyaijev je odnos podjednako ambivalentan prema prošlom kao i prema ovom stoljeću. Povijest je za njega uvijek bila mnogo više od ropotarnice potrošenih obrazaca: odbacivši historicizam kao oponašanje prošlih stilova, u njoj je nalazio nepresušan izvor inspiracije za sintezu tradicionalnoga i modernoga, koja je konstanta njegova opusa. To je ujedno i razlog što ga je nemoguće jednoznačno odrediti bilo kojim stilom.

Urbanizacijom započetom u prvoj polovini 19. stoljeća pretvaranjem gornjogradskih utvrda u šetnice i otvaranjem prema podgrađu, izgradnja Zagreba na prijelomu stoljeća doživljava dotad nezapamćeni procvat. Istovremeno širenju određenom regulatornom osnovom iz 1887–1888. god. pravilne blokvske strukture Donjega grada s prstenom »Zelene potkove«, na obodu koje se nalaze najreprezentativniji objekti javne namjene, od Akademijine palače do Sveučilišne knjižnice, u zelenilu sjevernih obronaka uobličava se slikoviti zagrebački cottage. U oba segmenta zagrebački urbani identitet izražava očite reminiscencije na bečki Ring i otnjeno predgrađe vila nastalo pod utjecajem engleske ladanjske arhitekture.

Pored djelovanja već afirmiranih građevinsko-poduzetničkih tvrtki, među kojima su najistaknutije ona Hönigsberga i Deutscha te poduzeće Pilar–Mally–Bauda, zagrebačka arhitektonska scena toga vremena obilježena je nastupom nove generacije zaslužne za definitivnu afirmaciju secesije, kojoj uz Viktora Kovačića, Ignjata Fischera, Rudolfa Lubynskog, Vjekoslava Bastla, Stjepana Podhorskog i Dioniza Sunka pripada i Aladar Baranyai.¹

U formiranju autorske osobnosti arhitekta Aladara Baranyaija (Szászvár, Mađarska, 11. 12. 1879. – Zagreb, 5. 1. 1936.) ključna je uloga zagrebačke Obrtne škole, gdje je 1899. godine završio Graditeljski odjel. Nauku o građevnom slogu, Risanje i perspektivu učio je od arhitekta Hektora Eckhela, Građevinske sustave od arhitekta Vjekoslava Heinzela, Janka Holjca i Ferde Kondrata, a Prostoručno risanje od slikara Nikole Mašića. Iako tadašnji ravnatelj Obrtne škole i Muzeja za umjetnost i obrt Hermann Bollé nije inao nikakve sklonosti za secesiju, u pedagoškom radu ovog vrsnog arhitekta njegov se intelektualni kozmopolitizam odrazio u izrazito liberalnom konceptu nastave. Tako su đacima bile dostupne sve informacije o suvremenim zbivanjima u arhitekturi, umjetnosti i obrtu, a na popisu stručne literature sjajno opremljene biblioteke nalaze se kulturni časopisi *Ver Sacrum*, *Das Interieur*, *Der Architekt*, *The Studio*, Wagnerova knjiga *Moderne Architektur*...

Možda upravo tu treba potražiti uzroke činjenici da Baranyaiju pripada autorstvo jednog od prvih arhitektonskih ostvarenja izvedenih u Zagrebu u duhu secesijskog stila. To je vila izgrađena 1900–1901. za slikara Ivana Tišova u rezidencijalnom sjevernom dijelu grada, koja je ujedno i svojevrsna paradigma Baranyaijeva opusa, u cijelosti posvećenog temi stanovanja.

Kuća Deutch-Maceljski, 1922–1924. god. Trg hrvatskih velikana 2, Zagreb. Kupaonica
Deutsch-Maceljski building, 1922–1924. Trg hrvatskih velikana 2, Zagreb. Bathroom

Vila Ilić, 1918–1920. god. Paunovac 7, Zagreb. Hall s galerijom
Villa Ilić. Paunovac 7, Zagreb. Hall with gallery

To neveliko zdanje odlikuje vrlo jednostavna organizacija unutrašnjeg prostora, s atelijerom smještenim na gornjoj etaži. Zatvoreni volumen dobio je kontrapunkt u raskošno ornamentiranom pročelju. Polukružno izvijeni ukras oko ulaza nadvišen je motivom lovora sa slikarskim simbolom, iznad kojeg se prema arhitektovoj zamisli nalazila Tišovljeva figurarna kompozicija s likom Madone identična onoj iz »Zlatne dvorane« u Opatičkoj 10, dok su na plohama plitkih uklada bile predviđene dekorativne slike simbolističkog ugođaja.²

Inspiracija čuvenom Olbrichovom zgradom Secesije izgrađenom u Beču 1898. više je nego očita, a slična simbolika organske vitalnosti pojavljuje se i na naslovnoj stranici prvog broja *Ver Sacrum* (1898), gdje korijenje probija dno posude prodirući u dubinu zemlje, jasno izražavajući secesijski programatski *credo* svjesnog vraćanja plodnim silama podsvjesnoga i panerotizam.

Od 1900. do 1905. god. Baranyai je radio u zagrebačkoj tvrtki Pilar–Mally–Bauda. Njegov najznačajniji projekt iz tog razdoblja je kuća Bauda na Marulićevu trgu 7 (1905). Rukopis mladog arhitekta očit je u skladnim proporcijama pročelja s istaknutim profilacijama nekonvencionalno oblikovanog središnjeg dijela. Štoviše, uporedna analiza tadašnje produkcije koju potpisuju projektanti tog poduzeća navodi na zaključak da nije pretjerano upravo Baranyaiju pripisati pojavu većine secesijskih oznaka, kojih dotad u njihovim izvedbama nije bilo. U tom bogatom dekorativnom inventaru najčešći su ovalni medaljoni, girlande, valovite horizontalne profilacije na plohama pročelja i bordure keramičkih pločica.

Iako je, prema nekim izvorima, trebao preuzeti ulogu vodećeg projektanta u tvrtki, Baranyai se 1905. godine udružio sa svojim kolegom iz Graditeljske škole, Slavkom Benedikom, s kojim je vodio zajednički atelije sve do 1933. godine.³

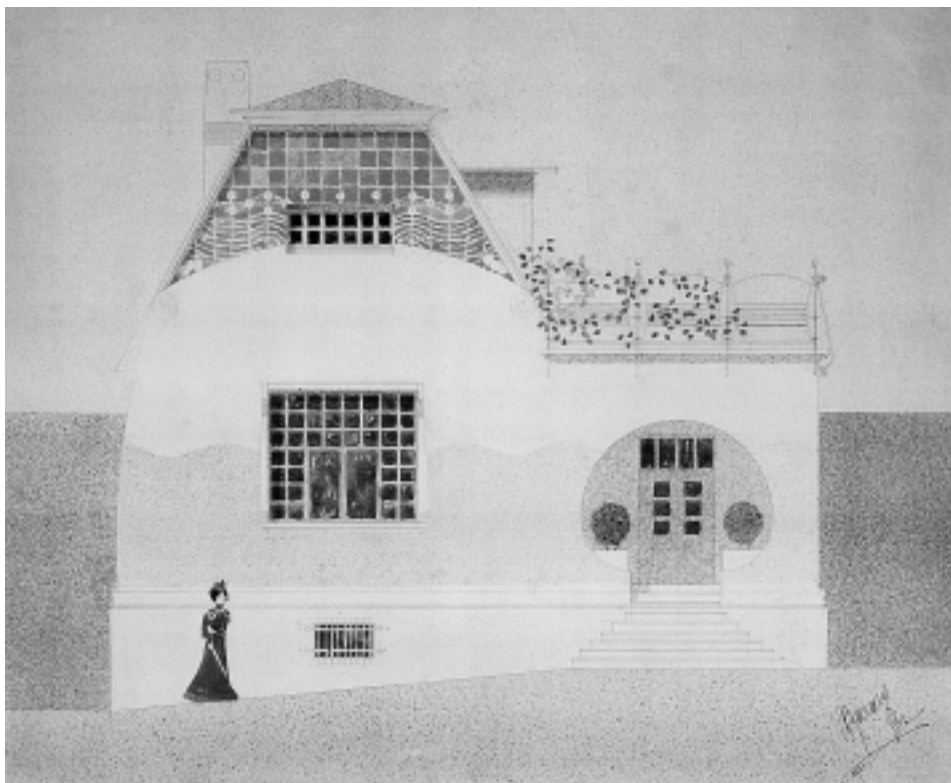
U prilog ocjeni o uspješnosti djelovanja atelijera Benedik i Baranyai i suradnje dvojice arhitekata u kojoj je Benedik kao član hrvatskog Društva inženjera i arhitekata od 1904. preuzeo formalno-pravne i inženjerske poslove, dok se Baranyai bavio

projektiranjem, najbolje govori podatak o šezdesetak izvedenih projekata obiteljskih i stambenih kuća.

Prva narudžba atelijera datira već iz 1906. god., kada za Fedora Poppovića projektiraju raskošnu stambeno-poslovnu palaču na Trgu bana Josipa Jelačića. To je ujedno i prvo u nizu Baranyaijevih rješenja donjogradskih blokova uglovnica,⁴ koje slijede kuća Stern (1906/7), kuća Hiršl (1906/7) i kuća Čop (1907), te velika uglovnica Hrvatske banke za promet nekretninama (1908/9). Elementi pročelja koje prema Trgu završava altanom sa četiri stuba, s atektonskom zidnom oplatom od kamenih ploča pričvršćenih metalnim zakovicama, jasno očituju utjecaje bečkih suvremenika Otta Wagnera, Otta Schöntala i Josefa Hoffmanna transponirane u autentičnu arhitektoniku. Visoki zaobljeni ugao s velikom zastakljenom plohom dodatno je istaknut balkonskim rešetkama od kovanog željeza i reljefnim figuralnim frizom izvedenim u poznatoj zagrebačkoj tvornici keramike Josipa Kalline po predlošku Ivana Meštrovića. Baranyaijevu plodnu suradnju s umjetnicima, koja se u najrazličitijim iskazima očituje tijekom cijeloga mu opusa, ovdje sjajno ilustrira stan i atelije u kojem se neposredno po povratku iz Beča u Zagreb nastanio Tomislav Krizman, slikar i grafičar koji je u ovoj sredini značajan i kao pokretač umjetničkih zbivanja i začetnik modernog dizajna, a ta je »bohemska mansarda« gotovo puna tri desetljeća funkcionirala kao njihov *genius loci*.⁵

Tipološkim obilježjima raščlambe pročelja varijacijama na temu erkeru zasebnu cjelinu čini nekoliko donjogradskih interpolacija nastalih između 1907. i 1910. godine, među kojima su najuspjeliji primjeri kuća Rubetić-Gollner (1907/8) i kuća Čuk (1909/10), dok kuće Domines (1909/10), Švarc-Crnojević (1909/10) i Šojat (1910/11) svojim linearizmom odražavaju pomake prema geometrijskoj stilizaciji.

Ipak, najviši domet Baranyaijeva stvaralačkog izraza iz razdoblja oko 1910. god. čine obiteljske kuće, zahvaljujući kojima je zagrebački Tuškanac poprimio obličje nalik čuvenom bečkom otnjenom predgrađu Hohe Warte s Hoffinan-

Studija vile Golik, 1901. god.
A study of the Golik villa, 1901

novim vilama projektiranim između 1900. i 1902. god. za arhitektove prijatelje, umjetnike Colomanna Mosera, Carla Molla, Huga Henneberga i Friedricha Spitzera.

Najuspjeliju primjenu koncepta rafinirane prostorne dispozicije u savršenom spoju s geometrijskim oblicima, kao i načina razmišljanja o arhitekturi prema zasadama Sitteova vrtloga grada oblikovanog kao umjetničko djelo, Baranyai je ostvario u vlastitoj vili, kao i vili koju je također 1909. godine projektirao za obitelj svojeg poslovnog partnera Slavka Benedika. Oba primjera promišljenim oblikovanjem unutrašnjih prostora, gdje je sve podređeno funkcionalnosti i kultiviranoj udobnosti, uspostavljaju do krajnosti individualizirane i elitne (ali ne i elitističke) standarde istinske kvalitete življenja, koji će u različitim modifikacijama prilagođenim potrebama naručitelja postati prototipom građanskog ideala stanovanja i secesijskog stila na hrvatskim prostorima.

Prostori dnevnog boravka i komunikacije u obje su vile smješteni u prizemlju, a intimni na katu. Benedikovu obiteljsku kuću odlikuje simetričnost aksijalne kompozicije,⁶ s krovštem razvedenim zabatima vidljive kanatske konstrukcije⁷ u kojima se očituju tragovi suvremenih rješenja njemačkog arhitekta Hermanna Muthesiusa,⁸ dok je prva vila Baranyai zatvorenog korpusa s mansardnim krovom i tipično secesijski asimetrično postavljenim polukružnim istakom. Da nije riječ tek o geometrizmu na razini dekorativnog citata hofmannovskih crno-bijelih bordura, već o eksperimentiranju mogućnostima primjene apstraktnih oblika i akromatskih boja,

još je očitije u interijeru, gdje se prvi put pojavljuje tema baldahina, odnosno zaštićenog prostora za sjedenje koji će se poput lajtmotiva svojevrstne »kuće u kući« pojavljivati tijekom cijelog kasnijeg Baranyaijeva opusa.

Osim navedenih, istoj tipološko-morfološkoj cjelini pripadaju vile Segen (1910), Paskiević-Čikara (1910) i Weiss-Aleksander (1914/16), dok vila Hühn, vjerojatno iz 1912. godine,⁹ svojim klasicističkim trijemom s jonskim stupovima već najavljuje nastupajuću purističku fazu. Po definiciji tradicionalno-modernističkoj sintaksi pripada i monumentalna stambeno-poslovna palača na uglu Petrinjske i Jurišičeve ulice (1912–1914).

Nakon *intermezza* smanjene graditeljske aktivnosti uzrokovane Prvim svjetskim ratom, Baranyai je 1918–1920. god. realizirao svoje najcjelovitije ostvarenje na temu individualnog stanovanja, vilu Ilić na Paunovcu 7. Njezina prostorna struktura zasnovana je na principu adiranja volumena, od ulaznog trijema do prostranog hala s galerijom i intimnih prostora na katu, dok je vanjski oblik zapravo monumentalna skulptura. Vrhunskom kvalitetom prostorne artikulacije i total-dizajnom opreme, od kvaka i rasvjetnih tijela do namještaja i ostalih uporabnih predmeta, to je djelo u cjelini i svakom pojedinom detalju izraz duboke Baranyaijeve privrženosti secesijskom idealu *Gesamtkunstwerka*, kojemu u genezi moderne hrvatske arhitekture pripada jedno od najistaknutijih mjesta. Nije stoga preuzetno potražiti analogije u Palači Stoclet koja je prema Hoffmannovom projektu izvedena u Bruxellesu 1905–1911. godine.

Vila Ilić, 1918–1920. Paunovac 7, Zagreb. Pročelje
Villa Ilić, 1918–1920. Paunovac 7, Zagreb. Facade

Vila S. Benedik, 1909–1910. god. Tuškanac 14, Zagreb. Blagovaonica
Villa S. Benedik, 1909–1910. Tuškanac 14, Zagreb. Dining room

Po uzoru na principe oblikovanja Wiener Werkstätte, sav je Baranyaijev dekorativni instrumentarij potpuno u skladu s funkcionalnošću, u kombinacijama različitih materijala i tehnika njihove obrade komponiranih metodom kontrasta geometrijskog linearizma i figurativne stilizacije, tvoreći raskošni ansambl boja i oblika savršene elegancije i harmoničnosti prostora. Primjerice, jednostavne klasicističke profilacije zidnih oplata od drva i kasetirane štuko dekoracije stropova čine apstraktni raster, protuteža kojem su figuralne kompozicije na vitrajima i florealni motivi kao akcenti. Podjednaka pažnja posvećena je i oblikovanju parka, s neizbježnim omiljenim Baranyaijevim motivom pergole, fontanama, bazenom i teniskim terenima, koji se poput mekanog omotača obavija oko vile.¹⁰

U prvoj polovini trećeg desetljeća Baranyaijev je opus u znaku stanbeno-poslovnih najamnih kuća u dijelovima novog Zagreba, širenje kojeg je definitivno zacrtano monumentalnim zdanjem Burze. U redovima imućnih zagrebačkih veletrgovaca i industrijalaca, Baranyai i tu nalazi mnoštvo naručilaca za svoje projekte. Tako na prostoru nekadašnjeg Sajmišta (danas Trg hrvatskih velikana i ulice oko njega) nastaje niz kuća koje određuju reprezentativna nova urbana mjerila. Prva u tom nizu je kuća za trgovca Roberta Deutscha-Maceljskog (1922–1924), a slijede kuće Benedik (1923–1924), Benedik-Maceljski (1923–1925) i nešto kasnija kuća Rosenberger-Rosenstock (1927–1928).¹¹ Pored interpretacija na temu historicističkog vokabulara (tordirani i jonski stupovi, pilastri, vijenci i poigravanje tektonikom volumena na pročeljima), zajedničko im je i oblikovanje stanova koje uspostavlja nove parametre funkcionalnosti i luksuza.

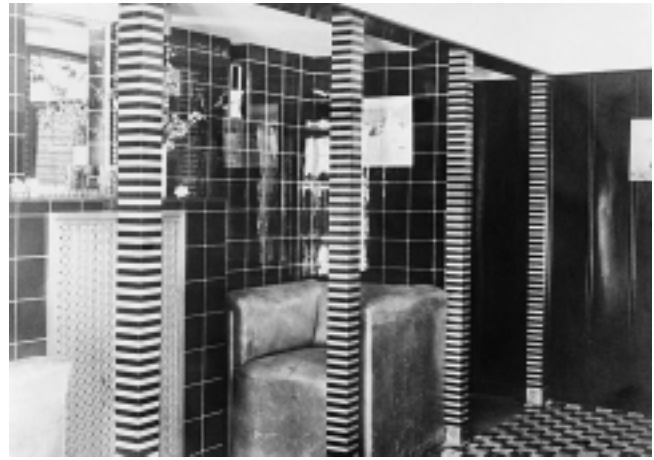
Ista osnovna načela primijenjena su i u preoblikovanju kuće Alberta i Wilima Deutscha u Jurišićevoj 24 iz 1924. god., gdje je u cijelosti izmijenjen ne samo historicistički izgled pročelja,¹² koje dobiva rustificirano prizemlje i dva bočno postavljena erkera što u katu atike završavaju lođama uokvirenim jonskim stupovima, već i interijera, gdje su intervencije još radikalnije. Stubište poprima reprezentativni izgled

sa štuko-marmorizacijom i vitrajima izvedenim u zagrebačkoj tvrtki Ivana Marinkovića prema predlošcima S. Šumanovića. Simbolikom ženskih i muških likova ti vitrajni jasno izražavaju simbiozu neoklasicizma i ekspresionizma tipičnu za stilske tendencije Art Décoa. Budući da je Baranyai i sam gajio sklonosti prema slikarstvu i lijepim umjetnostima, njegova suradnja s umjetnicima bila je tim uspješnija.¹³ O tome svjedoči i oprema stana na drugom katu kuće Deutsch, gdje su u »sobi za gospodu« vitrajni izrađeni prema predlošcima Marijana Trepšea, a u zidnoj oplati salona nalazi se ugrađena slika Milivoja Uzelca.¹⁴

Centralna organizacija prostornih jedinica koje čine kružni tok oko prostranog ulaznog predsoblja primjer je suvremene interpretacije, koja u vrijeme konvencionalnih rješenja gdje se gotovo nikakva pažnja nije pridavala tzv. gospodarskim traktovima stana ima dodatnu vrijednost. Nasuprot ulazu stana na drugom katu¹⁵ nalazi se najreprezentativniji dio, koji čine spomenuta soba za gospodu (odnosno *Rauchzimmer*, koja je ujedno bila i radna soba), salon i blagovaonica, a povezana u produžetku s blagovaonicom vješto ukomponiranim vratima spavaonica. Posebna je pažnja posvećena oblikovanju kupaonice kružnog tlocrta, natkrivene kupolom, savršenih proporcija naglašenih oplatom od sivog mramora sa crnim linearnim bordurama. Poput ranijih interijerskih rješenja, kakvo je primjerice ovalna kupaonica u vili Ilić, i tu je tema niše kao prostornog obrasca savršeno primjerena svojoj namjeni. Koncept *Gesamtkunstwerka* koji u arhitekturi i dizajnu stila Art Déco znači najbolje nasljeđe secesije uočljiv je u mnoštvu pojedinih detalja, od profilacija na stropovima i zidnim oplatama do rešetki koje zatvaraju niše radiatora i namještaja. Uređenje majstorski kombinira vrlo luksuzne pa i egzotične materijale, kao što su različite vrste mramora, plemenite vrste drva i intarzije, mjed i sedef. Vrhunska umjetničko-obrtnička izvedba i zaštitni znak na komodi ugrađenoj u blagovaonici bečke radionice Antona Herrgesella¹⁶ upućuju na zaključak da je sav namještaj izrađen u Beču prema Baranyaijevim nacrtima. Činjenica da je ista bečka radionica proizvodila i namještaj prema Hoffmannovim nacrtima i nacrtima njegova

Vila Ilić, 1918–1920. god. Paunovac 7, Zagreb. Kupaonica
Vila Ilić, 1918–1920. Paunovac 7, Zagreb. Bathroom

Vila Baranyai, 1909–1910. god. Tuškanac 18, Zagreb. Prostor za sjedenje u halu
Villa Baranyai, 1909–1910. Tuškanac 18, Zagreb. Seating area in the hall

Vila Baranyai, 1930–1931. god. Jabukovac 37, Zagreb
Villa Baranyai, 1930–1931. Jabukovac 37, Zagreb

Kuća Deutch, 1924. god. Jurišićeva 24, Zagreb. Blagovaonica s pogledom na salon
Deutsch building, 1924. Jurišićeva 24, Zagreb. Dining-room with a view of the drawing room

nasljednika na bečkoj Kunstgewerbeschule Karla Witzmana, kao i podatak o Hoffmannovom sudjelovanju na natječaju za hotel u Zagrebu 1921.¹⁷ još su jedna potvrda Baranyaijevih neposrednih veza sa suvremenim bečkim arhitektima i dizajnerima.

Nije stoga nimalo slučajno što je Baranyai u okviru sjajne selekcije hrvatske arhitekture na Pariškoj izložbi 1925. god. uz Viktora Kovačića bio najzastupljeniji autor.

Osim stilskog ekskursa Inžinjerskog doma iz 1927. godine, koji je prije svega, kako bi to rekao Henri Focillon, »pohvala ruci« Viktora Kovačića i njegovoj Burzi, projektima Aladara Baranyaija koji slijede zajednički je pomak prema modernizmu, a najdosljedniji primjer te sintakse je druga vila Baranyai iz 1930. godine. I dok jednostavni volumen sveden na čiste geometrijske oblike ujedno znači i završnu riječ arhitek-

tove trajne zaokupljenosti primjenom apstraktnih formi u projektiranju, prostorni koncept unutrašnjosti očituje potpuno novu vrstu funkcionalizma. U atmosferi programatskog nastupa modernizma u hrvatskoj arhitekturi, Baranyaiju zapravo i nije preostalo drugo negoli da zaključi secesiju na isti način kako ju je i započeo: snagom izraza strogih, ali ipak elegantnih proporcija svoje druge vile. U toj će lucidno projektiranoj vili provesti posljednje godine života.

Opus Aladara Baranyaija u cjelini pokazuje da se osim u ulozi arhitekta jednako uspješno dokazao i kao dizajner. Istovremeno, raskošni inventar detalja na njegovim skicama, od girlandi i arabeski do dekorativnih kompozicija za ukrasne medaljone na namještaju, obogaćenih akvareliranjem, pozlatom i posrebrenjem, otkriva nam nadarenog i suptilnog crtača, pružajući savršeni primjer gotovo dostignutog savršenstva

Gesamtkunstwerka. Baranyai je otjelovljenju tog ideala težio bar koliko i njegovi slavni suvremenici: Wagner u muzičko-scenskim, Schnitzler i Hoffmannstahl u književnim djelima, Freud u znanosti i Josef Hoffmann u arhitekturi. Ta fascinacija ljepotom grandioznog projekta secesije, koji, doduše, nije promijenio svijet oko sebe, ali je zato od svih stilova najviše zaslužan za njegovu novu, modernu ljepotu, osnova

je Baranyaijeva djela u svim njegovim segmentima. Stoga, najmanje što iz današnje perspektive odnaka od gotovo stotinu godina, koliko nas od njega dijeli, možemo učiniti jest da napokon odredimo pravo mjesto Aladara Baranyaija u povijesti moderne hrvatske arhitekture, a ono je na samom njezinom početku i njen vrhunski domet.

Izvori

Zagreb, Povijesni arhiv

Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt

Privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb

Privatno vlasništvo Vlaste Urbić-Maceljki, Zagreb

Centar banka d.d., Zagreb

Literatura

1. *Ausgeführte Kunstschmiedarbeiten der modernen Stilrichtung in Wien und anderen Städten Österreich. und Ungarns*, mapa Kunstverlag von Anton Schroll u. co. Wien, (s. a.). Tabla VI. 20.

2. **Babić, Ljubo**: *Umjetnost kod Hrvata*. Naklada A. Valzek, Zagreb, 1943.

3. 25-godišnjica lječilišta Brestovac. »Svijet« 9 (1934).

4. **Der Hazarijan Vukić, Andreja**: *Arhitektura Aladara Baranyaija u Zagrebu*. »Život umjetnosti« 56/57, Zagreb, 1995.

5. **Dobronić, Lelja**: *Graditelji i izgradnja Zagreba u doba historijskih stilova*. Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 1983.

6. **Domac Ceraj, Smiljka**: *Tomislav Krizman i njegov atelier na Trgu bana Jelčića*. »Kontura« 26, Zagreb, 1994.

7. **Domljan, Žarko**: *Arhitekt Hugo Ehrlich*. Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 1979.

8. *Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes: Section du royaume des Serbes, Croates et Slovènes*, Paris, 1925. Katalog izložbe.

9. *Josef Hoffmann Designs*. Wien : MAK & Prestel-Verlag, München, 1992.

10. **Kallir, Jane**: *Viennese Design and the Wiener Werkstätte*. Thames and Hudson Ltd., London, 1986.

11. **Knežević, Snješka**: *Zagrebačka zelena potkova*. »Školska knjiga«, Zagreb, 1996.

12. *Kolonije ljetnikovaca*. »Vijesti hrvatskoga društva inžinira i arhitekta u Zagrebu«, Zagreb, 1912.

13. **Laslo, Aleksandar**: *Aladar Baranyai i građanski ideal*. »Arhitektura« 186–187–188, Zagreb, 1983–1984.

14. **Laslo, Aleksandar**: *Arhitektonski vodič. Individualno stanovanje u Zagrebu od 1900. do 1940. godine*. »Arhitektura« 186–187–188, Zagreb, 1984.

15. **Laslo, Aleksandar**: *Arhitektura modernog građanskog Zagreba*. »Život umjetnosti« 56/57, Zagreb, 1995.

16. **Maruševski, Olga**: *Tomislav Krizman za naš umjetnički obrt*. Bulletin JAZU 2, Zagreb, 1982.

17. **Maruševski, Olga**: *Arhitektonsko-urbanističke veze Zagreba i Beča na prijelomu stoljeća. / Fin de Siècle Zagreb – Beč*. »Školska knjiga«, Zagreb, 1997.

18. **Mikac, Neven; Laslo, Aleksandar**: *Arhitektonski vodič I. Donji grad, 19. i 20. stoljeće*. »Čovjek i prostor« 9, Zagreb, 1982.

19. **Novak, Ranko**: *Kuća Grünwald (II). Baranyaijeva adaptacija 1929. godine*. »Čovjek i prostor« 5, Zagreb, 1986.

20. *O uređivanju naših domova*, »Svijet« 1, Zagreb, 1927.

21. **Pevsner, Nikolaus**: *Pioneers of Modern Design*. London, The Museum of Modern Art, New York, 1949.

22. **Potočnjak, Vladimir**: *Arhitektura u Hrvatskoj 1888–1938*. »Građevinski vjesnik« 4/5, Zagreb, 1939.

23. **Planić, Stjepan**: *50 godina arhitekture u Hrvatskoj*. »Književnik« 2, Zagreb, 1939.

24. **Sekler, Eduard F.**: *Josef Hoffmann. Das Architektonische Werk*. Residenz Verlag, Wien, 1986.

25. **Strajnić, Kosta**: *Arhitektura Zagreba*. »Narodno jedinstvo« 19–20–22, Zagreb, 1914.

26. **Strajnić, Kosta**: *Suvremena arhitektura*. »Savremenik« I/II, Zagreb, 1915.

27. **Szabo, Gjuro**: *Stari Zagreb*. Knjižara Vasić i Horvat, Zagreb, 1941.

28. *Traum und Wirklichkeit - Wien 1870–1930*. Historisches Museum der Stadt Wien, Wien, 1985. Katalog izložbe.

PROJEKTI I REALIZACIJE 1900 – 1934.

ZAGREB

1900–1901.

Vila Tišov, Pantovčak 54

RADOVI U TVRTKI PILAR–MALLY–BAUDA

1903.

Kuća Bauda, Mihanovićeve 38

1904.

Kuća Mlinarić, Gajeva 42

1905.

Kuća Bauda, Marulićev trg 7

1905.

Kuća Draganec, Masarykova 5

1905–1906.

Kuća Hugo, Gajeva 44

RADOVI U ATELIJERU BENEDIK I BARANYAI

1906–1907.

Kuća Poppović, Trg bana Josipa Jelačića 4

1906–1907.

Kuća Stern, Boškovićeve 3/Petrinjska 22

1906–1907.

Kuća Hiršl, Ul. Franje Petrića 4/Bogovićeve 8

1907.

Kuća Čop, Boškovićeve 18/Palmotićeve

1907.

Kuća Varžička-Prikrič, Gundulićeve 23

1907–1908.

Kuća Rubetić-Gollner, Mihanovićeve 18

1907–1908.

Lječilište Brestovac, Sljeme

1908.

Kuća Petretto, Ilica 64

1908–1909.

Najamna vila Harnisch, Nazorova 17

1908–1909.

Vila Popović, Nazorova 27

1908–1909.

Tri kuće Hrvatske banke za promet nekretninama, Mihanovićeve 32/Gundulićeve 61–63

1909.

Kuća Bedenko, Đorđićeve 19–21

1909.

Kuća Komar, Prilaz Đure Deželića 12

1909.

Kuća za posluhu uz vilu Feller, Jurjevska 31a

1909–1910.

Kuća Čuk, Jurišićeva 2

1909–1910.

Prva vila Baranyai, Tuškanac 18

1909–1910.

Kuća Domines, Palmotićeve 7

1909–1910.

Kuća Švarc-Crnojević, Ilica 26

1909–1911.

Vila S. Benedik, Tuškanac 14

1909–1911.

Kuća Singer, Đorđićeve 11

1910.

Vila Auer, Rokov perivoj 1

1910.

Vila Segen, Tuškanac 20

1910.

Vila Paskiević-Čikara, Gvozd 2

1910.

Vila Hajdinjak, Gvozd 9

1910–1911.

Kuća Šojat, Palmotićeve 18-20

1910–1911.

Kuća Grünwald, Boškovićeve 8

1911.

Vila Lorković, Tuškanac 35

1911–1912.

Kuća Benedik-Baranyai, Ul. baruna Trenka 18

1911–1912.

Kuća Lackenbacher, Preradovićeve 39/Ul. baruna Trenka 20

1911–1912.

Činovnička kolonija, Bosanska/Hercegovačka/Istarska

1912. (?)

Vila Hühn, Tuškanac 24

1912–1913.

Skladište Socher, Preradovićeve 16

1912–1914.

Palača Srpske banke, Jurišićeva 4/Petrinjska 1

1914–1916.

Vila Weiss-Aleksander, Tuškanac 22

1918–1920.

Vila Ilić, Paunovac 7

1919.

Projekt kina Union – Variete, Ilica

1920–1921.

Kuća Leon, Palmotićeve 64a

1920–1922.

Vila M. Benedik, Gvozd 3

1921.

Projekt zagrebačke Burze, pozivni natječaj

1921.

Preoblikovanje kuće Medaković, Trg kralja Tomislava 19

1921–1923.

Vila Kell, Tuškanac 16

1922–1923.
Kuća Marberger, Ul. kneza Mislava 7

1922–1923.
Kuća Hochsinger, Zvonimirova 4

1922–1924.
Kuća Deutsch-Maceljiski, Trg hrvatskih velikana 2

1922–1926.
Palača Hrvatske sveopće prometne banke d.d.,
Martićeva 14/Tomašićeva

1923–1924.
Kuća Klein, Dukljaninova 3

1923–1924.
Kuća S. Benedik, Trg hrvatskih velikana 9/Višeslavova

1923–1925.
Kuća Benedik-Maceljiski, Trg hrvatskih velikana 6

1924.
Preoblikovanje kuće Deutsch, Jurišićeva 24

1926.
Vila Barnaper, Tuškanac 8

1926–1928.
Kuća Kunez, Zvonimirova 6

1927.
Kuća Deutsch, Martićeva 4/Smičiklasova 18

1927.
Inženjerski dom, Račkoga 2/Trg burze 6/Draškovićeve 15a

1927.
Kuća Baum, Domagojeva 6

1927–1928.
Kuća Winter, Višeslavova 12

1927–1928.
Preoblikovanje vile Marić, I. G. Kovačića 37

1927–1928.
Kuća Kasumović, Višeslavova 14

1927–1928.
Kuća Rosenberger-Rosenstock, Trg hrvatskih velikana 4

1928–1929.
Kuća Benedik-Kovačić, Trg hrvatskih velikana 5

1928–1929.
Kuća Rosenbaum-Zvijezdić, Križanićeva 15

1929.
Preoblikovanje kuće Grünwald, Boškovićeve 2

1929–1930.
Kuća Benedik-Baranyai, Gundulićeva 15

1930–1931.
Druga vila Baranyai, Jabukovac 37

1930–1931.
Kuća Srpske banke d.d., Tkalčićeva 4

1930–1931.
Kuća Deutsch-Stern, Pod zidom 8

PROJEKTI IZVAN ZAGREBA

1903.
Direkcija sliva Berettyo, Sibiu, Rumunjska (1. nagrada na natječaju)

1905. (oko)
Vila Bauer, Rogaška Slatina

1908.
Terapijski hotel, Varaždinske Toplice

1910. (oko)
Kuća Heinrich, Sisak

1919.
Projekt Gradske vijećnice, Vukovar (1. nagrada na natječaju)

1924.
Projekt crkve Sv. Magdalene, Maribor (priznanje na natječaju)

1933–1934.
Vila Sever, Korčula, uvala Bon Repos

KATALOG

OBITELJSKE KUĆE I STAMBENO-POSLOVNE ZGRADE U ZAGREBU

1. *Vila Tišov*
Pantovčak 54
1900–1901. god.
crtež pročelja, tuš, akvarelirano
23,7 x 35 cm
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
Prizemna vila s atelijerom u potkrovlju, projektirana za slikara Ivana Tišova, jedno je od prvih ostvarenja hrvatske arhitekture dosljedno izvedenih u duhu secesijskog stila. Prostorna struktura odlikuje se jednostavnošću. Iznad reprezentativnog središnjeg hala u središnjem volumenu nalazi se atelije s lateralnim osvjetljenjem. Bogato ornamentirano pročelje s Tišovljevim dekorativnim figuralnim kompozicijama čini protutežu ukras oko ulaza s motivom lovora pojavljuje se u različitim varijantama na Baranyaijevini studijama za vile i na profilacijama pročelja stambenih zgrada iz ranog razdoblja njegova opusa.
2. *Kuća Bauda*
Marulićev trg 7
1905. god.
nacrt pročelja
42 x 30 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 1790/1905.
Ova interpolacija nekonvencionalno oblikovanog pročelja najznačajniji je Baranyaijev projekt iz razdoblja njegova djelovanja u tvrtki Pilar-Mally-Bauda (1900–1905). Težište oblikovanja pročelja je na istaknutom središnjem dijelu s tipično secesijskim dekorativnim elementima, kao što su rešetke od kovanog željeza sa spiralnim bočnim ukrasima. Isti motiv nalazi se u različitim varijantama i na nekoliko kasnijih Baranyaijevih radova kako na pročeljima zgrada, tako i u svojstvu dekoracije na crtežima.
3. *Kuća Poppović*
Trg bana Josipa Jelačića 4
1906/1907. god.
razglednica, oko 1915. god.
Muzej za umjetnost i obrt, MUO 21437/18
Reprezentativna trokatna stambeno-poslovna palača na uglu Jelačićeva trga, Splavnice i ulice Pod zidom, građena za zagrebačkog trgovca i kućevlasnika Fedora Poppovića prva je velika narudžba atelijera Benedik i Baranyai i ujedno prvo u nizu Baranyaijevih uspješnih projektantskih rješenja donjogradskih blokova uglovnica, kojima je zajedničko neutraliziranje masivnosti zaobljenim formama. Pročelje je velik dio prvobitnog izgleda izgubilo purifikacijom iz 1915. god., kada su uklonjene kamene oplata i dio dekoracije, a prigradnjama 1932. god. odnosno pregradnjom 1940. god. znatno je preoblikovan i unutrašnji prostor. Analogno oblikovanje prostorne strukture i primjenu secesijskog dekora nalazimo na primjeru terapijskog hotela u Varaždinskim Toplicama iz 1908. godine
4. *Kuća Stern*
Boškovićeve 3/Petrinjska 22
1906/1907. god.
nacrt pročelja, presjek
38 x 67 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 8080/1906.
detalj pročelja, presnimak iz mape *Ausgeführte Kunstschmiedarbeiten in Wien und anderen Städten Österreich. und Ungarns*, Kunstverlag von Anton Schroll u. co. Wien
Rješenje ugla tipičnog donjogradskog bloka dvokatnom stambeno-poslovnom zgradom postignuto je različitim oblikovanjem dvaju pročelja. Osim individualiziranog pročelja, tu se prvi put pojavljuje erker kao osnovni plastički element koji će postati lajtmotiv Baranyaijeve arhitektonike. Secesijski dekorativni inventar obogaćen je kolorističkim efektima oplata od plavih keramičkih pločica, raster kojih se u manjem mjerilu ponavlja na kasetiranim ploham ulaznih vratiju i detaljima od kovanog željeza (prozori suterena, rešetke ograda na stubištu).
5. *Kuća Hiršl*
Ul. Franje Petrića 4/Bogovićeve 8
1906–1907. god.
nacrt pročelja, presjek, položajni nacrt
42 x 76 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 26820/1906.
Trokatna ugaona stambeno-poslovna zgrada s mezaninom, vrlo jednostavno oblikovanih pročelja s trostranim plitkim erkerima u razini prvog i drugog kata, naglašenim vertikalnim bočnim istacima i rešetkama od kovanog željeza na balkonima trećeg kata. U toj je zgradi isprva bilo sjedište atelijera Benedik i Baranyai, koji je kasnije preselio u Mesničku.
6. *Kuća Rubetić-Gollner*
Mihanovićeve 18
1907–1908. god.
nacrt pročelja, tlocrt 2. kata
34 x 60,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 42511/1907.
Dvokatna interpolacija s polukružno istaknutim središnjim dijelom skladno oblikovanog pročelja sa stiliziranom geometrijskom secesijskom reljefnom profilacijom, izvedena za Andriju Rubetića i Julija Gollnera, tipičan je primjer stambeno-najamne kuće. Težište volumetrijske strukture pročelja je na polukružnom erkeru, a novi element je uvođenje engleskog tipa prozorskih otvora na razini prvog kata. Godine 1960–1962. nadograđen joj je treći kat.
7. *Kuća Ćuk*
Jurišićeva 2
1909–1910. god.
studija pročelja, crtež, tuš, kolorirano
48 x 27,5 cm
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
nacrt pročelja, tlocrt tavana, položajni nacrt
37,5 x 68,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 11387/1909.
Trokatna stambeno-poslovna zgrada izvedena za Jelenu i Nikolu Ćuk. Tlocrtna organizacija pokazuje vrlo uspješno rješenje spoja funkcionalnosti i reprezentativnosti

stambenog prostora na vrlo uskoj i dugačkoj parceli. U raščlambi pročelja dominira konkavno-konveksno oblikovanje inverzno na razini trećeg kata postavljenim horizontalnim profilacijama, obogaćenim reljefnim ukrasima i kovanom rešetkom balkona na trećem katu, ornamentika koje podsjeća na kuće Bauda i uglovnicu Hipotekarne banke. Tu se prvi put javlja tip mansardnog krovšta koji očituje reminiscenciju secesijskog stila na bidermajer.

8. *Kuća Domines*
Palmotićeveva 7
1909–1910. god.
nacrt pročelja
42 x 34,3 cm
tlocrt prizemlja i 1. kata ulične zgrade, tlocrt prizemlja, 1. i 2. kata dvorišne izgrade
52,5 x 56,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 28610/1910.
Trokatna ulična i dvokatna dvorišna najamna stambena zgrada izvedena za Josipa i Antoniju Domines. Pročelje odražava daljnji pomak prema apstrakciji u primjeni secesijskih geometrijskih ukrasa, s dominantnim okomitim bordurama u Baranyaijevom ornamentalnom inventaru rijetkog motiva »riblje kosti« koje naglašavaju vertikalizam.
9. *Vila Harmisch*
Nazorova 17
1908. god.
nacrt pročelja, presjek, tlocrt prizemlja, 1. i 2. kata
49 x 63 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 31443/1908.
Rani primjer dvojne (semidetahirane) vile s najamnim stanovima. Dvokatnica s po dva stana na svakoj etaži, jednostavno oblikovanog pročelja i visokog krovšta. Sličan koncept Baranyai će kasnije primijeniti i u projektu »vrtinoga grada« građenog 1911/12. u predjelu zapadnog Pantovčaka (Bosanska/Hercegovačka/Istarska ul).
10. *Tri kuće Hrvatske banke za promet nekretninama*
Mihanovićeveva 32/Gundulićeveva 61-63
1908–1909. god.
nacrt pročelja u Gundulićevoj 63
33 x 44,5 cm
nacrt pročelja u Mihanovićevoj 32
34,5 x 34,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 11757/1909.
Trokatnu uglovnicu koju čine tri kuće izvelo je prema Baranyaijevom projektu građevinsko poduzeće »Kalda i Štefan«. Masivni volumen neutraliziran je harmoničnim oblikovanjem pročelja s plitkim profilacijama stiliziranih pilastara i reljefnom geometrijskom dekoracijom (aplikacije u obliku dvostrukih kružnih »vijenaca« i raster ogradna od kovanog željeza na balkonima), detalji koje variraju ranija rješenja s pročelja kuće Bauda na Marulićevevu trgu.
11. *Kuća Švarc-Crnojević*
Ilica 26
1910. god.
nacrt pročelja
43 x 34 cm
tlocrt prizemlja
71,5 x 28 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 22954/1910.
Trokatna stambeno-poslovna zgrada, tlocrtne organizacije analogne vrlo uspješnom rješenju uske i dugačke gradske parcele primijenjenom na kući Čuk. Protutežu strogom geometrijskom rasteru pročelja čini bogata reljefna dekoracija na razini prvog kata (središnji friz s po tri medaljona sa svake strane, slobodnostojeće skulpture i stilizirane girlande na balkonu iznad ulaza).
12. *Vila Baranyai*
Tuškanac 18
1909–1910. god.
studija pročelja, crtež, akvarelirano
36,2 x 26 cm
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
nacrt pročelja, tlocrt prizemlja, 1. kata i podruma
41 x 59,5 cm
nacrt pročelja, presjek, tlocrt tavana i položajni nacrt
41 x 59,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 28611/1909.
fotografija pročelja, eksponat s Pariške izložbe 1925. god.
Muzej za umjetnost i obrt, MUO 20613
fotografija interijera; prostor za sjedenje u halu privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
Jednokatna vila s mansardnim krovom koji očituje secesijske reminiscencije na bidermajer, ali i na tradicijsku arhitekturu ove regije. Jednostavni volumen raščlanjen je bočno postavljenim erkerom i natkrivenim trijemovima. Geometrizam elegantnih dekorativnih bordura od crno-bijelih keramičkih pločica oko prozora i na bridovima pročelja očituje u interijeru akromatskim bojama sjajno interpretirana tema »baldahina« kao zaštićenog mjesta za sjedenje i razgovor, smještenog uz kamin u niši prostranog hala. Genezu tog projekta koji u Baranyaijevom opusu ima značenje paradigme sjajno ilustriraju skice s različitim varijantama vlastite vile, koje zajedno s brojnim predlošcima za uporabne predmete očituju suptilan crtački talent i senzibilitet za oblikovanje ambijenta u svakom pojedinom detalju, od namještaja do igračaka i modnog pribora. U tom kontekstu istaknutu je ulogu imao i kultivirani okoliš parka s ružičnjakom, gdje je njegovanu floru dopunjavala i egzotična fauna, kao i omiljenim Baranyaijevim motivom pergole koja će postati neizbježan element parkova u kasnijim projektima obiteljskih kuća.
13. *Vila S. Benedik*
Tuškanac 14
1909–1911. god.
nacrt pročelja, tlocrt prizemlja, 1. kata i podruma
46,5 x 57,5 cm
nacrt pročelja, presjek, položajni nacrt
42 x 34 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 28612/1909.
pročelje, blagovaonica, fotografija, eksponati s Pariške izložbe 1925. god.
Muzej za umjetnost i obrt, MUO 20614/1-2
Jednokatna vila odlikuje se naglašenom aksijalnom kompozicijom volumena glavnog pročelja, s polukružnim istakom ulaznog trijema i bogato razvedenim krovštem kojim dominiraju dva zabata s vidljivom kanatskom konstrukcijom te geometrijskom secesijskom

- dekoracijom rafinirano oblikovanih detalja. Slično vlastitoj vili, Baranyai je i vilu za obitelj svojeg poslovnog partnera projektirao prema načelima dosljedno provedene podjele prostora prema namjeni. Prostori dnevnog boravka i komunikacije su u prizemlju, a intinini na katu. U oblikovanju interijera težište je na prostoru blagovaonice sa zidnim oplatom i ugrađenim namještajem od tamnog drva i zastakljenim plohamo koje se ponavljaju u pravokutnom rasteru dvaju dvokrilnih vrata, te dnevnom boravku, gdje je glavni akcent kamin s oplatom od keramičkih pločica u zelenoplavim irizirajućim tonovima i vrlo funkcionalnoj ugaonoj sofi.
14. *Vila Auer*
Rokov perivoj 1
1910. god.
nacrt pročelja
34 x 82,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 9307/1910.
Jednokatna vila za obitelj slikara Roberta Auera razlikuje se od većine suvremenih Baranyaijevih rješenja konvencionalnijom prostornom dispozicijom, posebice u rasporedu unutrašnjih prostora. S druge strane, rafinirano oblikovanje pročelja s izrazito bogatim dekorativnim inventarom, od mozaika, frizova s figuralnim reljefnim kompozicijama i skladno proporcioniranih geometrijskih rastera otvora na pročeljima do rešetke na ulaznim vratima ogradnog zida s omiljenim Baranyaijevim motivima stiliziranih biljnih ornamenata i spirala govori u prilog njegovom autorstvu. Zanimljivo je da se vila Auer pripisuje Viktoru Kovačiću koji je u susjedstvu projektirao vilu za kipara Roberta Frangeša, što je, s obzirom na činjenicu da taj projekt, potpisan od tada već na zagrebačkoj arhitektonskoj sceni afirmiranog Kovačića datira iz iste 1910. godine, kao i na njihove međusobne razlike (vila Frangeš potpuno je slobodne tlocrtne organizacije), malo vjerojatno.
15. *Vila Segen*
Tuškanac 20
1910. god.
nacrt pročelja, tlocrt podruma, prizemlja i 1. kata, presjek
36 x 51 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 40641/1910.
Jednokatna vila s tipološko-morfološkim varijacijama na temu prve vile Baranyai (mansardno krovšte, pročelje s bočno postavljenim ortogonalnim erkerom) i vile S. Benedik (ulazni trijem s "kasetiranim" reljefnim profilacijama motiva koncentričnog kvadratnog rastera).
16. *Vila Paskiević-Čikara*
Gvozd 2
1910. god.
nacrt pročelja
35 x 68 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 3429/1910.
Jednokatna vila tipološki identična prvoj vili Baranyai, naglašenoga geometrizma u oblikovanju pročelja, s akcentom trostranog erкера na pročelju. Zanimljivo rješenje predstavlja mini kuglana uz ogradu.
17. *Vila Hajdinjak*
Gvozd 9
1910. god.
nacrt pročelja
43 x 34 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 16393/1910.
Jednokatna obiteljska kuća reduciranog prostornog programa građena za gradskog vijećnika Milivoja Hajdinjaka očituje reminiscencije na vilu S. Benedik (mansardno krovšte sa zabatom, vidljiva kanatska konstrukcija).
18. *Vila Lorković*
Tuškanac 35
1911. god.
nacrt pročelja, tlocrt kata, presjek
28 x 82,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 49742/1911.
Ortogonalna volumetrijska organizacija vile S. Benedik primijenjena je tu u kružnoj aksijalnoj strukturi, kojom dominira polukružni trijem sa stupovima između zatvorenih volumena bočnih rizalita sa stožastim krovčićima, oblici kojih ujedno asociraju arhitektonske forme starijih ljetnikovaca s tornjićima, izgrađenih potkraj 19. stoljeća u tuškanačkom predjelu u duhu historicističkog romantizma »povratka prirodi«.
19. *Kuća Šojat*
Palmitičeva 18-20
1910–1911. god.
nacrt pročelja
34 x 41,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 15479/1910.
Dvojnaka trokatna ulična i dvokatna dvorišna zgrada. Pročelje je izvedeno u tipičnoj maniri geometrijske stilizacije s težištem na variranju različitih rastera prozorskih otvora koji naglašavaju pojedine katove, sa dva blago istaknuta bočna erкера iznad ulaza.
20. *Kuća Grünwald*
Boškovićeve 8
1910–1911. god.
nacrt pročelja
40 x 53 cm
tlocrt prizemlja
33,5 x 49 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 22395/1911.
Dvokatna interpolacija s pročeljem istaknutim od razine prvog kata. Horizontalna profilacija naglašena je kasetirano perforiranim vijencem na razini prvog kata i višestruko profiliranim krovničnim vijencem koji bočno završava reljefnim figuralnim kompozicijama i lođama iznad plitkih erкера.
21. *Vila Hühn*
Tuškanac 24
1912. god. (?)
studija pročelja, crtež, olovka na pausu
32,5 x 43,5 cm
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
Originalni nacrti jednokatne vile projektirane za sina poznatog zagrebačkog litografa Julija Hühna nisu sačuvani. Analogije s pojavom klasicističkog inventara na monumentalnoj stambeno-poslovnoj zgradi na uglu Jurišičeve i Petrinjske ulice iz 1912–1914. govore u prilog dataciji te vile elegantnih purificiranih oblika u 1912. god. Glavni akcent pročelja je trijem sa skladno proporcioniranim jonskim stupovima koji ujedno povezuju katove u jednu cjelinu.

22. *Vila Weiss-Aleksander*
Tuškanac 22
1914–1916. god.
nacrt pročelja, presjek
34 x 54,5 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 29212/1914.
fotografija pročelja, eksponat s Pariške izložbe 1925. god.
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, MUO 20624
fotografija interijera; *Herrenzimmer*
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
Jednokatna, simetrično komponirana vila zatvorenog volumena s lođom iznad ulaza. Zanimljiv je detalj blagovaonice otvorene prema vrtu natkrivenom terasom, iznad koje se na prvom katu nalazi balkon dječje sobe.
23. *Vila Ilić*
Paunovac 7
1918–1920. god.
fotografije eksterijera; pročelje s ulaznim trijemom, hal s galerijom, radni kabinet, kupaonica
fotografije eksterijera; pročelje, detalj pročelja s ulaznim trijemom, pergola
eksponati s Pariške izložbe 1925. god.
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, MUO 20615/1-10
fotografija interijera; garderoba
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
Raskošni *palazzo* izveden za Mirka Ilića zasniva se na adiranju zasebnih jedinica koje tvore organsku cjelinu, od ulaznog trijema do prostranog hala povezanog s intimnim prostorima na katu galerijom, dok je vanjski volumen oblikovan kao savršeno proporcionirana, monumentalna skulptura okružena parkom s pergolom, fontanama, bazenom i teniskim terenima. Dosljedno zamišljenim i izvedenim total-dizajnom luksuzne, ali vrlo funkcionalne unutarnje opreme, od namještaja do pribora za jelo i ključeva, izvedene namjenski za svaki pojedini prostor u kući prema Baranyaijevim nacrtima u secesijskom stilu s elementima Art Décoa, vila je remek djelo *Gesamtkunstwerka* i jedno od najznačajnijih ostvarenja u povijesti hrvatske moderne arhitekture. U kontekstu oblikovanja »specijalnog mjesta« koje predstavlja jednu od konstanti Baranyaijeva opusa, u vili Ilić ta je tema do savršenstva dovedena u interijerskim rješenjima hala i radne sobe te garderobe i kupaonice ovalnog tlocrta s kadmom za dvoje ugrađenom u niši, natkrivenom bačvastim svodom i obložene crno-bijelim mramorom. U prostoru hala s galerijom načelo kontrasta različitih materijala, geometrijskog linearizma i figurativne stilizacije primijenjeno je u kombinacijama klasicističkih profilacija zidnih oplata i kasetiranog stropa od drva s florealnim akcentima vitraja i profilacijama na nosačima galerije.
24. *Vila Kell*
Tuškanac 16
1921–1923. god.
fotografija pročelja, eksponat s Pariške izložbe 1925. god.
Muzej za umjetnost i obrt, zagreb, MUO 20615/1–2
fotografija interijera; hal s pogledom na radni kabinet
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
Prizemna obiteljska kuća s potkrovljem, kondenziranog tlocrtnog rješenja i vrlo jednostavnog pročelja kojim dominira prostrani trijem s tri lučna otvora koji je ujedno u funkciji terase.
25. *Kuća Deutsch-Maceljski*
Trg hrvatskih velikana 2
1922–1924. god.
nacrt pročelja
33,5 x 26,5 cm
tlocrt 1, 2. i 3. kata
37 x 62 cm
Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 36258/1922.
fotografije interijera; stubište, ulazni prethodnik, salon, detalj kupaonice
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
Trokatna stambeno-poslovna zgrada s mezaninom, izvedena za Roberta i Vlatka Deutsch-Maceljski, jedan je od najreprezentativnijih primjera novog tipa gradske palače iz razdoblja prve polovine trećeg desetljeća. U susjedstvu su kuće Benedik (Trg hrvatskih velikana 9, 1923–1924.), Benedik-Maceljski (Trg hrvatskih velikana 6, 1923–1925.) i Rosenberger-Rosenstock (Trg hrvatskih velikana 4, 1927–1928.) koje reinterpretacijama na temu klasicizma uspostavljaju sklad monumentalizma, reprezentativnosti i funkcionalizma u urbanom mjerilu i identitetu arhitektonike novonastalog trga. Svojevrsni manifest vrhunske kvalitete stanovanja u tom okviru predstavlja oblikovanje stana za trgovca Roberta Deutsch-Maceljskog. Različito od ranijih Baranyaijevih interijerskih rješenja, u oblikovanju prostora prevladavaju dekorativni oblici u znaku Art Décoa, kakav je, primjerice, plasticizam štuko dekoracija u salonu, gdje novost predstavljaju kružne i profilacije nepravilnih geometrijskih formi. Zaobljene forme prevladavaju i u namještaju za sjedenje, presvučenom koloristički efektim tkaninama u maniri Décoa, s velikim cvjetnim uzorkom između okomitih bordura.
26. *Kuća Deutsch*
Jurišićeva 24
1924. god.
fotografija blagovaonice, eksponat s Pariške izložbe 1925. god.
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, MUO 20616/11
Baranyaijevom intervencijom potpuno je izmijenjen prvobitni izgled pročelja i unutrašnjosti kuće koju su 1902. projektirali Hönigsberg i Deutsch za iste naručitelje, braću Alberta i Wilima Deutscha. Pročelje je horizontalno podijeljeno u tri cjeline: rustificirano prizemlje, središnji dio na razini prva dva kata sa dva bočna blago istaknuta polukružna segmentirana erkeri koji u katu atike, odijeljenom snažnim vijencem, završavaju lođama s jonskim stupovima. Intervencije su još radikalnije u interijeru, od stubišta koje dobiva štuko-marmorizaciju i vitraje do preoblikovanja stanova. Centralna organizacija pojedinih prostornih jedinica koje čine kružni tok oko prostranog hala predstavlja izuzetno funkcionalno rješenje, a svaki je detalj opreme oblikovan i izveden prema najvišim standardima kvalitete.
27. *Kuća Kunetz*
Zvonimirova 6
1926–1928. god.
tlocrt međukata, 1, 2. i 3. kata
42 x 51,5 cm

- Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 110436/1926.
 pročelje, fotografija
 36 x 26,5 cm
 Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, fotodokumentacija
 zbirke arhitekture
 Četverokatna stambeno-poslovna zgrada. Masivnost
 volumena neutralizirana je raščlambom pročelja na način
 sličan oblikovanju kuće Salamona i Terezije Benedik
 (Trg hrvatskih velikana 9/ugao Višeslavove) iz 1923–
 1924. otvaranjem središnjeg dijela pročelja s dekora-
 tivnim elementom tordiranih stupova, protuteža kojih su
 snažne horizontalne profilacije vijenaca.
28. *Vila Baranyai*
 Jabukovac 37
 1930–1931. god.
 nacrt pročelja
 33,5 x 41,5 cm
 Povijesni arhiv, Zagreb, GPZ, GO 70993/1930.
 fotografija pročelja
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
 Jednokatna vila s potkrovljem izrazito modernističkog
 jednostavnog prostornog koncepta jedan je od posljed-
 njih Baranyaijevih radova. Funkcionalistička kompozici-
 ja zatvorenog volumena naglašava vrlo racionalno
 oblikovanu unutrašnjost. U kontekstu strogih pravoli-
 nijskih formi izdvaja se izduženi polukružni otvor
 prozora kćerine sobe, kao jedini trag ranije secesijske
 morfologije.
- CRTEŽI I STUDIJE
29. *Projekt vile*
 naturalni rad
 1899. god.
 pročelje, presjek, crtež, akvarelirano, sign. d.d. Baranyai
 46,5 x 72,5 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
30. *Direkcija sliva Berettyo*
 Sibiu, Rumunjska (1. nagrada na natječaju)
 1903. god.
 pročelje, crtež, akvarelirano, sign. d.d. Baranyai
 35 x 33 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
31. *Gradska vijećnica*
 Vukovar (1. nagrada na natječaju)
 1919. god.
 studija pročelja, crtež olovkom i pastelom na pausu
 40,5 x 29 cm
 nacrt pročelja, crtež, tuš, akvarelirano
 27,7 x 31,5 cm
 nacrt pročelja, presjek, tlocrt 2. kata, crtež, tuš,
 akvarelirano
 59 x 39,5 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
32. *Studija vile Golik*
 1901. god.
 pročelje, crtež, tuš, akvarelirano, sign. d.d. Baranyai
 1901.
 27,2 x 32,7 cm
 pročelje, crtež, tuš, akvarelirano, sign. d.d. Baranyai
1901.
 27,2 x 28,7 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
33. *Studija crkve*
 1905. god.
 pročelje, crtež, tuš, akvarelirano
 36,2 x 24 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
34. *Studija mauzoleja*
 oko 1905. god.
 pročelje, crtež, tuš, akvarelirano
 32,8 x 22 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
35. *Studija vile*
 oko 1901. god.
 pročelje, crtež, akvarelirano
 10,4 x 6 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
36. *Studija vile*
 1905. god.
 pročelje, crtež olovkom, kolorirano
 16 x 12,5 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
37. *Studija vile*
 oko 1905. god.
 pročelje, crtež, tuš, kolorirano, sign. d.d. AB
 14 x 11 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
38. *Studija vile Bauer*
 Rogaska Slatina, 1905–1906. god.
 pročelje, crtež olovkom, kolorirano
 24,7 x 19,2 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
39. *Studija pročelja*
 oko 1905. god.
 crtež, tuš
 12,2 x 8,5 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
40. *»Fantasie«*
 studija pročelja, 1902. god.
 crtež, tuš, akvarelirano
 13,2 x 13,2 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
41. *Program, predložak za naslovnu stranicu*
 oko 1905. god.
 crtež olovkom, kolorirano
 23,7 x 14 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
42. *Studija interijera*
 oko 1910. god.
 crtež olovkom, kolorirano
 18 x 18 cm
 privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
43. *Predlošci za vitraj u kući Deutsch-Maceljski*
 Zagreb, Trg hrvatskih velikana 2
 1922–1924. god.
 crtež, tuš, kolorirano
 22,8 x 17,5 cm

- crtež, tuš, kolorirano
25 x 18,2 cm
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
44. *Studija interijera*
oko 1927. god.
crtež pastelom
26,7 x 39,5 cm
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb

DIZAJN

45. *Stol za kartanje*
oko 1920. god.
drvo furnirano, intarzirano
65 x 101 x 101 cm
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
46. *Stolci*
oko 1920. god.

- dva identična komada, drvo tokareno, crno obojeno,
nova presvlaka
50 x 39,5 x 39,5 cm
privatno vlasništvo obitelji Lambert, Zagreb
47. *Luster, dio opreme kupaonice u kući Deutsch-Maceljski*
Zagreb, Trg hrvatskih velikana 2, 1923–1924. god.
brušeno staklo, željezo, drvo
promjer 34,6 cm, dužina 33,5 cm
privatno vlasništvo Vlaste Urbić-Maceljski, Zagreb
48. *Rešetka, dio opreme salona u kući Deutsch*
Zagreb, Jurišićeva 24, 1924. god.
rešetka: okvir od iskucane mjedi, zaštitna mreža od
mjedene žice
155,4 x 35 cm
prihvat: mjed, sedef
6,7 x 4,3 x 4,8 cm
vlasništvo: Centar banka d.d., Zagreb

Bilješke

- 1
Značajan teorijski prilog njihovom djelovanju čini studija o arhitekturi **Ive Pilara Secesija** iz 1898. i programatski tekst **Viktora Kovačića Moderna arhitektura** objavljen u časopisu *Život* 1900. god.
- 2
Slikarije su nestale pod kasnijim slojevima prežbukavanja pročelja.
- 3
Od 1933. do smrti Baranyai je vodio vlastiti ured sa sinom Pavlom, također arhitektom.
- 4
Pročelje je znatno izmijenjeno “purifikacijom” iz 1915. god.
- 5
Godine 1911. Krizman je u svojem atelijeru organizirao prvu izložbu radova svoje privatne škole za umjetnički obrt, koja je u javnosti prihvaćena s oduševljenjem.
- 6
Analogni koncept primijenjen je u kružnoj geometrijskoj kompoziciji volumena vile Lorković, Tuškanac 35 (1911. g.).
- 7
Slično zabatno rješenje s kanatskom konstrukcijom u reduciranom obliku predstavlja vila Hajdinjak, Gvozd 9 (1910. g.).
- 8
Taj poznati arhitekt boravio je u Zagrebu 1921. god. u svojstvu člana žirija na natječajima za zagrebačku Burzu i Hotel Esplanade.
- 9
Originalni nacrti nisu sačuvani.

- 10
U reduciranom prostornom programu, odjeci vile Ilić evidentni su i u strogoj tektonici vile Kell, Tuškanac 16 (1921–1923. g.).
- 11
Tvrtka Benedik i Baranyai je i tu, kao prethodno na Tuškancu, osim projektantskih dokazala i sjajne poduzetničke uspjehe, baveći se kupoprodajama parcela na kojima su potom i izvodili objekte.
- 12
Kuću su 1902. god. projektirali Hönigsberg i Deutsch.
- 13
U prilog Baranyaijevoj istaknutoj ulozi u suvremenim umjetničkim zbivanjima govori i podatak da je 1926. kao tadašnji predsjednik *Proljetnog salona* zajedno s vodećim umjetnicima, arhitektima, industrijalcima, bankarima, trgovcima i obrtnicima sudjelovao u aktivnostima udruženja i zadruge “Djelo”, koje je u Zagrebu od 1926. do 1929. vrlo uspješno promicalo umjetnički obrt. Produkcija “Djela” ujedno znači početke modernog dizajna u Hrvatskoj.
- 14
Isti je umjetnik autor i velikih dekorativnih kompozicija *Alegorija rada* i *Alegorija umjetnosti* u salonu trgovca Roberta Deutsch-Maceljskog, koji je Baranyai projektirao 1922. god. na Trgu hrvatskih velikana 2.
- 15
Tu su Baranyaijeve intervencije znatno bolje sačuvane nego na prvom katu.
- 16
Puni naziv glasi: Anton Herrgesell, Möbelfabrik. Werkstätten für künstl. Innenbau. Wien, Wien XIV, Diefenbachg, 21-23.
- 17
E. F. Sekler, *Josef Hoffmann, Das Architektonische Werk*, Residenz Verlag, Wien, 1986, str. 386.

Summary

Jasna Galjer

Aladar Baranyai: Architecture and Design

In the history of Croatian modern architecture it would be difficult to find a personality and an oeuvre as significant as that of Aladar Baranyai. Spanning the first three decades of the twentieth century, his work was marked by an unwavering belief in architecture as an art. To this art he dedicated his life.

Typical of the generation which matured in the intellectual ambience of the modern movement, Baranyai had an ambivalent relation to his own century as well as the one that preceded it. For him history always meant much more than a store-room of used-up clichés; rejecting historicism as imitation of past styles, he saw history as a constant source of inspiration for those who wished to achieve a synthesis of the traditional and the modern. This belief was the hallmark and greatest challenge of his work which is to be seen as a unique

creative paradigm for Croatian *Sezession* and *Art Déco* architecture.

This quality was best expressed in Baranyai's fruitful cooperation with contemporary artists: from Ivan Tišov, Robert Auer and Tomislav Kriznan, for whom he designed studios and homes, to Ivan Meštrović, Marijan Trepše, Milivoj Uzelac and many others. It was therefore no accident that in the brilliant presentation of Croatian architecture at the Paris exhibition in 1925, Baranyai's work was placed second only to that of the architect Viktor Kovačić.

Viewing the work of Aladar Baranyai as a whole, one realizes that he was equally successful as a designer who produced a paradigmatic *Gesamtkunstwerk*. In this he was as ambitious as his European contemporaries: Wagner in opera, Schnitzler and Hoffmannstahl in literature, Freud in science and Josef Hoffmann in architecture. He was fascinated by the grand project of the *Sezession* which of all the styles of the period contributed most to create a new kind of »modern« beauty. This fascination is at the basis of Baranyai's work in all its segments. Therefore the least one can do now when almost a century divides us from his time, is to accord him the place of one of the great founders of modern Croatian architecture.